This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

## Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

## About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Ga
110
901

C a 110.901

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

# DISSERTATIO
DE
# SORTITIONE JUDICUM
APUD
## ATHENIENSES
AD SHOLL. ARISTOPH. PLUT. V. 277.

---

QUAM

AMPLISS. PHILOS. ORD. AUCTORITATE

PRO VENIA DOCENDI

D. OCTOB. H. L. Q. S.

P. P.

GEORG. FRID. SCHÖMANN

PHIL. DR. AA. LL. M.

---

GRYPHISWALDIAE

MDCCCXX.

HARVARD COLLEGE LIBRARY
AUGUST 1, 1919
FROM THE LIBRARY OF
JOHN WILLIAMS WHITE

§. I. Norunt omnes, qui in cognoscenda Atheniensium republica aliquid studii collocarunt, ex quam turbidis saepe fontibus haec cognitio hauriri debeat, quamque difficile sit, iis scriptoribus, qui duces nobis in hoc quaestionum genere sequendi sunt, bene et prudenter uti, fidem eorum recte aestimare, vera a falsis discernere, repugnantia inter se conciliare. Sed omnium maxime lubrica et laboriosa est Scholiastarum et Lexicographorum tractatio, ad quos, quum e multis atque egregiis scriptoribus, qui olim de Atheniensium legibus et institutis data opera accurate et copiose exposuerant, nemo aetatem tulerit, nimis saepe nobis confugiendum est. Quam multa enim illi tradere solent, etsi e bonis fontibus derivata, tamen pessimis additamentis ita corrupta et temerata, vix ut minimo usui sint; quam multa manifesto falsa, neque aliunde nisi ex male intellecto alicujus scriptoris loco hausta; quam multa denique, quae statim intelligas ab ipsis temere conficta esse, ne inscitiam suam faterentur. Atque haec omnia etiam in bonam partem illorum Scholiorum cadunt, quae ad Aristophanis comoedias e variorum Grammaticorum commentariis a Thoma Magistro, Triclinio aliisque collecta sunt, in quibus,

quamquam plurima erudite et ſubtiliter tradi non nego, haud multo tamen minorem eorum numerum eſſe arbitror, quae aut nullius aut perexigui pretii aeſtimanda ſint, neque ſine multa cautione in uſum noſtrum converti queant. Ex hoc genere etiam illa ſunt, quae ad Pluti v. 277 de judicum ſortitione traduntur, de qua nobis hoc loco disputandum ſtatuimus.

§ II. Conſtat autem inter omnes, a Solone ad omnia judicia, iis exceptis, quae φονικὰ dicebantur, omnibus civibus Atticis, nullo cenſus et ordinum discrimine, aditum conceſſum eſſe, ita ut ex univerſo civium numero, qui quidem non minores triginta annorum et fama ſeu ſtatu integri (ἐπίτιμοι) eſſent, judices ſorte caperentur. Sed e ſortitis judicibus alii erant arbitri ſ. διαιτηταὶ, de quibus hoc loco non agimus, alii, qui peculiari nomine δικασταὶ, nonnunquam etiam ἡλιασταὶ dicuntur, (vid. Append.) de quorum ſortitione haec disputatio inſtituta eſt. Porro in eo quoque plerique omnes nunc conſentiunt, Heliaſtarum numerum fuiſſe ſex millium, eosque in ſingulos annos ſorte ductos, deinde autem, quoties cauſa aliqua in judicium deducenda eſſet, rurſum ex his legitimum numerum a Thesmothetis eductum eſſe ad illam cauſam judicandam. Atque de iſto ſex millium numero teſtis eſt Ariſtophanes, Veſp. v. 661, ubi Bdelycleon haec ait:

ἀπὸ τούτων νυν μισθὸν κατάθες τοῖσι δικασταῖς ἐνιαυτοῦ
ἓξ χιλιάσιν, κοὔπω πλείους ἐν τῇ χώρᾳ κατένασθε.

Nam quod Petitus Legg. Att. p. 412 opinatur, pro ἓξ χιλιάσιν rescribendum esse πέντε χιλιάσιν, satis jam refutatum est a Matthiaeo, de Judiciis Atheniensium, in Miscell. philolog. P. II, p. 252. — De annua autem sortitione dubitare nonnulli videntur, velut Hudtwalckerus de arbitris p. 11; et possit fortasse aliquis Aristophanis locum ita interpretari, ut sex millia numerentur non eorum, qui soli e reliquis civibus selecti essent, ut per annuum tempus judicum heliasticorum munere fungerentur neque quisquam praeter eos alius, sed eorum, qui judicare vulgo solerent et ad quotidianas sortitiones profiteri, aut rei ipsius studio, aut quaestus cupiditate prae caeteris inducti. Attamen annuam quoque judicum sortitionem fuisse patet Isocratis loco, περὶ τῆς ἀντιδόσεως, p. 8 ed. Orell., ubi dicit: καὶ γὰρ αἰσχρὸν - - παρ' ὑμῖν (alloquitur autem judices) μηδὲ τῶν ἴσων τυγχάνειν τοὺς κινδυνεύοντας τοῖς συκοφαντοῦσιν, ἀλλ' ὀμνύναι μὲν καθ' ἕκαστον τὸν ἐνιαυτὸν, ἦ μὴν ὁμοίως ἀκροάσεσθαι τῶν κατηγορούντων καὶ τῶν ἀπολογουμένων κτλ. Nam jusjurandum annuum sine annua sortitione esse non potuit. Etiam Julius Pollux duobus locis, VIII, 87 et 88, de duabus diversis judicum sortitionibus loquitur. Altero enim loco in communibus novem Archontum officiis numerat τὸ κληροῦν δικαστάς, judices sortiri; altero autem Thesmothetarum proprium fuisse ait, ut unicuique eorum magistratuum, qui judiciis praeerant, judicium suum h. e. legitimum judicum numerum sorte assignarent. Ταῖς ἀρχαῖς, inquit, ἐπικληροῦσι τὰ δικαστήρια τὰ ἴδια καὶ τὰ δημόσια. Atque prior illa sortitio, quam omnes novem Archontes peragebant,

quin annua fuerit, mihi quidem non dubium esse videtur. Adde, quae a Matthiaeo l. l. p. 253 satis probabiliter dicuntur de loco orat. in Aristogit. I. p. 778, quae hic repetere non libet *).

---

*) Antiquitus jusjurandum a judicibus in Ardetto datum esse Grammatici docent. Erat autem is locus extra urbem ad Ilissum prope stadium Panathenaicum. Vid. Poll. VIII, 122. Harpocr. Hesych. et Suid. h. v. Lex. rhet. in Bekkeri Anecd. I. p. 207. Συναγ. λεξ. χρησ. ib. p. 443. Etymol. M. p. 147, ubi falso Ἄρδιττος scribitur. Quod autem Harpocr. et auctor συναγ. λ. χ. dicunt: ἐν τούτῳ δημοσίᾳ πάντες ὤμοσαν Ἀθηναῖοι τὸν ὅρκον τὸν ἡλιαστικόν, ex eo apertum esse arbitror, annuum ibi jusjurandum dari solitum, quamquam Pollux hoc confundere videtur cum alio, quod quotidie, vel potius quoties judicia habenda erant, a judicibus dabatur, qua de re alio loco dicendum erit. Ceterum illud πάντες Ἀθηναῖοι apud Harpocrationem et illum alterum Grammaticum haud dubie minus accurate dictum est. Nam etiamsi ab omnibus, quotquot ad sortiendum convenerant, ante sortitionem hoc jusjurandum datum esse statuas, jurabant tamen nonnisi qui triginta annorum non minores erant, id quod ipsa jurisjurandi verba docent ap. Demosth. in Timocr. p. 747: καὶ γέγονα οὐκ ἔλαττον ἢ τριάκοντ' ἔτη. Fortassis autem hoc jusjurandum idem est ὅρκος τοῦ δήμου, cujus meminit Andoc. in Alcibiad. p. 112. — Sed si jusjurandum illud annuum in Ardetto dari solebat, conjici potest, eodem

§ III. His itaque positis jam videamus, numquid de sortiendi modo et ratione ex iis, quos supra dixi, interpretibus Aristophanis ad Plut. v. 277 disci possit. Quatuor ad hunc versum Scholia in editionibus nostris distinguuntur, omnia inter se diversa, duo autem ita manifestis erroribus plena, ut iis refellendis supersedere liceat. Nam quis non statim sua sponte intelligat, quanta fides habenda sit istis hominibus, quum eos audiat decem haud amplius judices nobis narrantes, totidem quot dicasteria Athenis fuisse volunt, ita ut in singulis dicasteriis singuli viri etiam de capite et fortunis civium judicarent. Haec enim ille, cujus scholion quarto loco legitur, apertis verbis docet *); et primi quoque Scholiastae non aliam esse sententiam attentus lector facile perspiciet, quamquam Sigonius de Republ. Ath. III, 3 verba ejus aliter accepit et in Ephetarum creationem explicandam transtulit. Sed contra hunc jam a Krebsio, diss. de Ephet. § 5, et a Matthiaeo, de Judic. p. 158, satis disputatum est. Missis igitur istis nugatoribus ad reliquos duos nos convertamus. Alterum autem ex his, qui secundum in illa collectione locum obtinet, Petitus, Legg. Att. p. 392, et ejus asseclae unum

loco etiam sortitionem annuam peractam esse, quamquam de hac Grammatici tacent. Verum posteris temporibus morem istum abolitum esse Theophrastus testatur apud Harpocr. l. l.

*) Conf. et Schol. ad Plut. v. 973, Suid. in ἀλλ' οὐ λαχοῦσ' ἔπινες, et Apostol. Proverb. cent. II, n. 85 apud Hemsterhus ad d. l.

ſibi ducem in hujus rei tractatione elegerunt, altero prorſus neglecto; quod quo jure fecerint, lectorum eſto judicium. Nunc quidem ante omnia hominem ipſum audiamus.

§ IV. Ἐν ταῖς Ἀθήναις πολλὰ ἦν δικαστήρια, καὶ ἐν τισι μὲν ἐδίκαζον περὶ φονικῶν πραγμάτων, ἐν τισι δὲ περὶ δημοτικῶν. Καὶ ἕκαστον δὲ τούτων εἶχεν ἕν τι τῶν στοιχείων ἰδικὸν ὄνομα· οἷον, ἦν τι τῶν δικαστηρίων λεγόμενον Ἄλφα, ὁμοίως ἄλλο λεγόμενον Βῆτα, ἄλλο Γάμμα καὶ ἑξῆς τὸ Δ καὶ τὸ Ε καὶ ἕως τοῦ Κ. δέκα γὰρ ἦν τὰ δικαστήρια ἐν Ἀθήναις. Καὶ πρὸ θυρῶν δὲ ἑκάστου δικαστηρίου ἐγέγραπτο πυῤῥῷ βάμματι τὸ στοιχεῖον, ᾧτινι τὸ δικαστήριον ὠνομάζετο. Hic parumper ſubſiſtamus. Decem haud amplius Athenis dicaſteria fuiſſe dicit, in quorum aliis de caede ſimilibusque criminibus, veneficiis puta, vulneribus occidendi animo inflictis atque incendiis (haec enim vulgo τῶν φονικῶν nomine deſignari ſolent), in aliis autem de cauſis civilibus judicaretur; nam has eſſe arbitror quae δημοτικὰ a Grammatico noſtro dicuntur. Quid igitur? num Areopagum quoque et quatuor Ephetarum dicaſteria hoc numero comprehendit? In his enim, jam inde ab antiquiſſimis temporibus, judicia de caede exercebantur ab Areopagitis et Ephetis. Sed Scholiaſtes noſter, ut e ſequentibus patet, in omnibus decem dicaſteriis heliaſticos judices ſediſſe vult, id quod in Areopagum non cadit. Hunc igitur ex illo numero eximendum eſſe jam Petitus judicavit. Sed quid de Epheticis ſtatuamus? Conſtat ſane, in uno dicaſterio τῷ ἐπὶ Παλλαδίῳ, quod antiquitus Ephetarum proprium fuerat; Demoſthenis quidem aetate ab

heliasticis judicibus de caede judicatum esse. De reliquis tribus, ἐπὶ Πρυτανείῳ, ἐπὶ Δελφινίῳ et ἐν Φρεαττοῖ, admodum incerta res est, neque, meo judicio, probabilis, nisi de uno, τῷ ἐπὶ Δελφινίῳ. Nam in hoc non minus quam in Palladio Heliastas judicasse facile crediderim. Ponamus igitur in decem dicasteriis haec duo numeranda esse: τὰ ἐπὶ Παλλαδίῳ et τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ; restabunt octo, neque difficile est, tot dicasteriorum nomina e veteribus scriptoribus colligere. Quin aliquanto plura Meursius protulit, in Areopag. c. XI, quamquam sunt in his nonnulla, de quibus dubitari merito possit. Plura tamen fuisse, quam Scholiastes noster arbitratur, mihi quidem haud dubium videtur: quot fuerint, liquido demonstrari nunquam poterit. Est autem omnis haec quaestio longior et difficilior, quam quae obiter hoc loco tractari possit; quamobrem in appendicem libelli rejiciendam putavi. Scholiastae autem opinio unde orta sit, videor mihi satis manifesto deprehendisse, qua de re post suo loco exponam. Quod autem de litteris dicit, quibus singula dicasteria notata fuerint, dubium esse nequit propter Aristotelis auctoritatem apud Schol. ad Plut. v. 278 (cf. infra § VII); quamquam quo jure istae litterae εἰδικὰ ὀνόματα vocentur, haud perspicio.

§ V. Reliqua Scholii pars haec est: ὅσοι δὲ δικασταὶ ἦσαν ἐν Ἀθήναις, ἕκαστος καθ' ἕκαστον δικαστήριον εἶχε δέλτον, τουτέστι πινακίδιον, ἐν ᾧ ἐγγεγραμμένον ἦν τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ δικαστηρίου. εἶχε δὲ καὶ ῥάβδον ἅμα τῷ πινακιδίῳ· καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ῥάβδῳ ἦν τὸ ὄνομα τοῦ δικαστηρίου ἐγγε-

γεγραμμένον. Ὅτε οὖν συνέβαινε καιρὸς τοῦ δικάζειν, ἤρχοντο πάντες οἱ δικασταὶ εἰς τὴν ἀγορὰν· κἀκεῖ κλήρους ἔβαλλον· καὶ ὅστις ἂν ἐκληροῦτο κλῆρον ἔχοντα τὸ Α, ἀπήρχετο εἰς τὸ Α δικαστήριον· ὁμοίως εἰς τὸ Β καὶ τὰ ἐφεξῆς ἀπήρχοντο. καὶ πρῶτον μὲν ἐδείκνυε τῷ κήρυκι τοῦ δικαστηρίου τὸν κλῆρον τοῦ στοιχείου· ὁ δὲ κήρυξ λοιπὸν ἐδίδου αὐτῷ τὸ πινάκιον αὐτοῦ καὶ τὴν ῥάβδον, εἶτα οὕτως ἐδίκαζεν. εἰ δέ τις δικαστὴς εἰσῄει μὴ κληρωθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον, διαφόρως ἐζημιοῦτο. Haec, nisi perversissime Scholiastes noster locutus est, non aliam sententiam habere possunt, nisi hanc: Unumquemque judicem denas habuisse tabellas, pro dicasteriorum numero, singulas in singula, sui ipsius nomine et dicasteriorum notis inscriptas; item scipiones totidem, iisdem notis insignitos. Utrumque non ab ipsis domi suae, sed publice a magistratibus asservatum esse oportebit, quum dicat, post peractam sortitionem eos, quibus alicujus dicasterii sors obtigisset, tabellas suas et scipiones a praecone accepisse, eos nimirum, quibus illius dicasterii nota inscripta erat. Jam finge tibi aliquot millia tabellarum et scipionum; e quibus sua cuique seligenda essent; neque amplius dubitabis, quanti aestimanda sit Scholiastae nostri auctoritas. Sed Petitus p. 393 longe aliter ejus verba accepisse videtur; ait enim: „Athenienses qui vellent judiciis reddundis vacare, nomina sua dabant tabellae inscripta, adscripto patris populique nomine: totidem quoque erant tabellae, quarum aliae aliis harum decem litterarum (ab A ad K) essent notatae, pro numero scilicet eorum, qui in hoc vel illo foro essent judicaturi. Atque ita fiebat, ut prout quisque hanc aut illam litteram sortire-

tur, ita huic aut illi foro judex traderetur. Quicunque autem litterae ſortem nactus erat, fori illius praeconi oſtendebat. Praeco tabellam ei dabat, in qua nomen illius itemque fori inſcriptum, itemque virgam cum eodem fori nomine, quibus poteſtatem judicandi adipiſcebatur καὶ τὸ δικαστικόν." Sed haec quonam interpretandi artificio ex illo Scholio exſculpſerit, viderint acutiores. Quodſi quis alius praeter Petitum tale artificium calleat, dubium non eſt, quin multa adhuc incognita neminique perſpecta et ex hoc Scholiaſte et ex aliis ejus ſimilibus erui poſſint. Ceterum, ne diutius his tricis immoremur, omiſſis ſingulis, quae in aliam ab aliis ſententiam torqueri poſſint, in univerſum quod ſentio proloquar. Nimirum, utcunque Scholiaſtae verba acceperis, haec tamen ſemper erit ſententia: in quotidianis ſortitionibus judicum, quotquot profeſſi erant, omnium nomina in ſortem conjecta ac ſingillatim educta eſſe, donec ſuus cuique dicaſterio numerus expletus eſſet; quod quam operoſum fuiſſet quantumque temporis abſumſiſſet, in tanta judicum multitudine, ſua quisque ſponte intelligit. Et ſequebantur haud dubie Athenienſes aliam rationem aliquanto et breviorem et faciliorem, cujus quaedam veſtigia et alibi deprehendi, et apud tertium Scholiaſten, ad quem nunc jam progrediemur.

§ VI. Ἔρχεται ἕκαστος εἰς τὸ δικαστήριον, πινάκιον ἔχων ἐπιγεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ πατρόθεν καὶ τοῦ δήμου, καὶ γράμμα ἕν τι μέχρι τοῦ K, διὰ τὸ πάλαι δέκα Φυλὰς εἶναι Ἀθήνησιν· διήρηντο γὰρ κατὰ Φυλάς. Hic primum illud

probe animadvertendum est, quod ab hoc Scholiaste docemur, judices in decem partes distributos fuisse, pro tribuum numero, ita, opinor, ut e singulis tribubus singulae essent partes, qua de re post pluribus disseremus. Dein litteras, quibus istae tabellae inscriptae erant, non fuisse dicasteriorum, ut prior Scholiastes voluit, sed partium illarum notas. Neque igitur denas sed singulas singulis judicibus fuisse tabellas, easque non post sortitionem a praecone aut magistratu aliquo iis datas, sed ab ipsis, quum ad sortiendum convenirent, allatas esse. Quodsi verum de his tabellis dicit, res in hunc fortasse modum comparata erat: Post annuam judicum sortitionem, quum et universus numerus sortitus et in partes decem distributus erat, tradebantur judicibus istae tabellae, quas, quum ad quotidianas sortitiones in forum *) venirent, secum afferrent, ut ex iis cognosci posset et sortitos eos esse in hunc annum Heliastas et cuinam Heliastarum parti adscripti essent. Haec si ita fuerunt, necesse est, diversas has tabellas fuisse a *συμβόλοις* sive tesseris, quae judicibus post sortitionem dicasterium intrantibus a magistratibus dabantur, quibus post judicatam causam prolatis mercedem acciperent. Et sane si certum esset, postremam nostri Scholii partem ejusdem auctoris esse, atque prio-

---

*) In foro quotidianas judicum sortitiones peragi solitas Schol. 2. diserte testatur et res ipsa per se verisimillima est. Cf. Arist. Ecclesiaz. v. 681. Falso igitur Scholiastes noster dicit: *ἔρχεται ἕκαστος εἰς τὸ δικαστήριον* pro *εἰς τὴν ἀγοράν*.

rem, quod equidem valde dubito, videremus satis diserte πινάκιον a συμβόλῳ distingui. Leguntur enim ibi haec: τοῖς λαχοῦσι δικάσαι εἰσελθοῦσιν ἑκάστῳ σύμβολον δίδοται παρὰ τῆς ἐπὶ τούτων εἰληχυίας ἀρχῆς, ἵνα ἐξιόντες καὶ τοῦτο προσφέροντες λαμβάνοιεν τὸν δικαστικὸν μισθόν. Πινάκιον autem jam ante sortitionem Scholiastes noster judicibus tribuit. Etiam Julius Pollux VIII, 16 inter σκεύη δικαστικὰ seorsum nominat πινάκιον et σύμβολον; quamquam non satis certa est illius loci lectio. Nam quum vulgo ibi legatur: Σκεύη δὲ δικαστικά, σύμβολον, βακτηρία, πινάκιον, πινάκιον τιμητικόν, in uno codice prius illud πινάκιον omittitur, ut τιμητικὸν tantum πινάκιον relinquatur, ab hoc, de quo nunc agimus, diversissimum. Ceterum de isto συμβόλῳ conf. etiam Aristot. ap. Schol. ad Arist. Plut. v. 278, Jungermann. ad Polluc. l. l. Demosth. de coron. p. 298, et qui ibi a Tayloro laudantur, Boeckh. de oecon publ. Athen. pag. 253, Lex. rhetor. pag. 301 init. Mercedis autem judicialis, quam post peractum judicium his tesseris prolatis accipiebant, dispensatores fuisse Colacretas non ignotum est. Vid. Boeckh. l. l. pag. 187. Verum ipsae tesserae utrum ab his an ab iis magistratibus, qui cuique judicio praeerant, distributae sint, non docent Grammatici; sed hoc tamen verisimilius videtur.

§ VII. Pergit Scholiastes noster hoc modo: Εἶτα οἱ Θεσμοθέται καὶ ἑνδέκατος ὁ γραμματεὺς ἐκλήρουν τὰ γράμματα μέχρι τοῦ Κ. καὶ τὸν λαχόντα ἴσα *) τὸν ἀριθμὸν τοῖς μέλλουσι κληροῦσθαι δικα-

*) In edd. ἶσα legitur, contra praeceptum Etymol. M. p. 477.

στηρίοις ὑπηρέτης φέρων ἐτίθει καθ' ἕκαστον δικαστήριον ἕν. Hic primum pro ἑνδέκατος rescribendum arbitror δέκατος, cum Matthiaeo de Judic. p. 255. Eodem modo loquitur Schol. ad Vesp. v. 772: ἐπειδὴ Θεσμοθέται καὶ δέκατος ὁ γραμματεὺς κληροῦσι τοὺς δικαστὰς τοὺς τῆς αὐτῆς φυλῆς ἕκαστος. Solent autem nonnunquam Thesmothetarum nomine omnes novem Archontes designari, qua de re vid. quae disputat vir doctus, qui sub Freimundi nomine latet, in Fascicul. Philolog. I, pag. 101. Dein ordinem verborum turbatum esse restituendumque in hunc modum puto: οἱ Θεσμοθέται καὶ δεκ. ὁ γρ., κατὰ φυλὴν ἕκαστος, ἐκλήρ. κτλ. Ita demum Grammatico nostro ratio constare videtur; quamquam hoc ipsum haud dubie falsum est, quod quotidianam judicum sortitionem a toto Archontum collegio peractam dicit, quae a solis Thesmothetis peragebatur. (Vid. § II.) Sed quam facile in errorem induci potuerit, cuivis patet, quum propter generaliorem nominis Thesmothetarum significationem, tum propterea, quod annua quidem judicum sortitio a novem Archontibus eorumque scriba peragebatur, et quidem haud dubie κατὰ φυλάς, h. e. ita ut decem illi viri Heliastas ejus anni e singulis tribubus singuli sortirentur. — Denique pro τὸν λαχόντα ap. Schol. non dubito quin legi oporteat τὰ λαχόντα, sc. γράμματα. Jam omnis loci sententia haec erit: In urnam s. sitellam conjiciebantur decem istae litterae, quibus judicum partes denotabantur, ab Α ad Κ; ex his tot educebantur, quot eo die judicia futura erant: ἴσα τὸν ἀριθμὸν τοῖς μέλλουσι κληροῦσθαι δικαστηρίοις. Has minister quidam publicus ad

icasteria singula singulas ablata proposuit. Jam aliter equidem postrema Scholii verba ex-licari non posse arbitror. Et fortassis solebant abulae majores litteris istis, quae sortiendo ductae erant, inscriptae pro dicasteriis pro-oni; quamquam ne hae quidem cui usui fue-int perspicio, nec libet hariolari. — Reliqua cholii verba facillima sunt: *εἶτα πάλιν ἀπε-κληροῦντο οἱ τὰ εἰληχότα γράμματα ἔχοντες, τίνες ικάσουσι καὶ τίνες οὔ.* Fiebat autem id non sem-er, sed tum demum, quum non tota judicum ars judicatura erat, qua de re paullo post dis-eremus *). — Ceterum omisit Scholiastes no-ter, *τῶν βακτηριῶν* seu scipionum mentionem acere, quae post sortitionem judicibus daban-ur, simul ut pro insignibus essent judiciariae otestatis, et ut eorum ope facilius suum quis-ue dicasterium, cujus sortem nactus erat, in-eniret neque alio aberraret. Nam quum di-asteria omnia et coloribus et litterarum notis nter se distinguerentur, iisdem et coloribus et itteris etiam scipiones isti, aliis alii, insigniti

---

*) Quae post haec in Scholio nostro leguntur: *ἐγρά-φοντο δὲ ὅτι, ἐπεὶ ἦν πέντε δικ. κτλ.*, ea mihi neque integra esse videntur, sed aliquot verbis in principio mutilata, neque ejusdem auctoris, cujus sunt priora, neque vero ullius pretii. Quamobrem his immorari nolo. Rursus me-lioris notae haec sunt: *τὸ δὲ ὁ Χάρων τὸ ξύμ-βολον δίδωσι κτλ.*, pessimae autem, quae his subjunguntur: *δέον δὲ εἰπεῖν κτλ.* Haec omnia e diversis auctoribus nullo judicio consarcinata sunt.

erant, ut vel ex his ipsis cognosci posset, in quo quisque dicasterio sedere deberet. Atque de coloribus quidem dicasteriorum et scipionum multi testantur, velut auctor Lex. rhet. p. 220, 17: Ὁμόχρωμοι τοῖς δικαστηρίοις ἐδίδοντο βακτηρίαι, ἵνα ὁ λαβὼν οἱουδὴ χρώματος βακτηρίαν εἰς τὸ ὁμόχρωμον εἰσέλθῃ δικαστήριον καὶ μὴ εἰς ἕτερον πλανᾶται, διὰ τὸ πολλὰ εἶναι τὰ δικαστήρια. Schol. ad Aristoph. Vesp. v. 1105: ἐδίδοντο δὲ καὶ βακτηρίαι τοῖς δικασταῖς, ὁμόχροοι τοῖς δικαστηρίοις, ὅπου ἑκάστους εἰσελθόντας δικάζειν ἔδει, ἵνα τὸν ἁμαρτάνοντα ἀπελέγξῃ τὸ χρῶμα. Cf. Jul. Pollux VIII, 16. Δικ. ὀνόμ. in Bekkeri Anecd. I. p. 185. Taylor. ad Demosth. de cor. 298. De litteris autem, scipionibus quoque inscribi solitis, testatur non solum Schol. 2 ad Arist. Plut. v. 277, qui ait: καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ῥάβδῳ ἦν τὸ ὄνομα τοῦ δικαστηρίου ἐγγεγραμμένον: nam ὄνομα ibi nil aliud est nisi littera, qua dicasterium denotabatur; sed, nisi ego valde fallor, etiam Aristoteles ap. Schol. ad v. 278: τοῖς γὰρ δικαστηρίοις χρῶμα ἐπιγέγραπται ἐφ' ἑκάστῳ ἐπὶ τῷ σφηκίσκῳ τῆς εἰσόδου. ὁ δὲ (δικαστὴς scil.) λαβὼν τὴν βακτηρίαν βαδίζει εἰς δικαστήριον τὸ ὁμόχρουν μὲν τῇ βακτηρίᾳ, ἔχον δὲ τὸ αὐτὸ γράμμα, ὅπερ ἐν τῇ βαλάνῳ. Rectissime Hemsterhusius in principio pro χρῶμα rescribi vult γράμμα, id quod vel adjunctum verbum postulat. „Quis enim," inquit, „Graece sciens dicat ἐπιγράφειν χρῶμα;" Sed quid sit ὁ σφηκίσκος τῆς εἰσόδου, neque Hemsterhusius explicat, neque ego intelligo. Σφηκίσκον Grammatici dicunt lignum oblongum et in acutum desinens; τὰ γὰρ μικρὰ τῶν ξύλων καὶ εἰς ὀξὺ συνηγμένα σφηκίσκους καλοῦσιν. Schol. ad Plut. v. 301 et Suid. h. v. Sed

haec significatio h. l. non quadrare videtur. Apud Polyb. V, 89 σφηκίσκοι sunt ligna ad aedificandum aptata; sed qualia fuerint, non apparet eo loco. Mihi in mentem venit, pro σφηκίσκῳ ap. Aristot. rescribendum esse σφηνίσκῳ, dictumque id vocabulum esse pro eo, quod vulgo αἴτωμα s. ἀετός dici solet, s. pro fastigio supra fores, cujus forma cuneo comparari potest. Sed exempla hujus significationis frustra quaesivi. Illud quidem notum est, insignia aedium in fastigio plerumque collocari consuesse, quamobrem etiam litteras istas eodem loco pictas fuisse dubitari vix potest. — Τὴν βάλανον autem, quam Scholiastes commemorat, glandem sive globulum esse arbitror, in summa scipionis parte pro ornamento impositum; de quo ornamenti genere conf. Herodot. I, 195; et exstant hodieque, praecipue in vasis, quae dicuntur, Etruscis, scipionum in hunc modum ornatorum exempla. Huic igitur scipionis glandulae inscripta erat dicasterii nota. Hemsterhusius quum hanc Scholii nostri partem non intelligeret, correctionem proposuit, quam nunc refellere nihil attinet. — Ceterum erant hae judicum βακτηρίαι ex eo genere, quae ὀρθαὶ dicuntur, diversae ab iis, quas rustici et pastores gestabant, quae καμπύλαι seu σκολιαὶ erant. Vid. Etym. M. v. βακτηρία et Casaub. ad Theophrast. Char. p. 76 ed. Fischer. Neque illud silentio praetermittam, quod monet Feithius Antiq. Homer., istum judicialium scipionum morem ex ultima antiquitate repetendum videri, quum jam apud Homerum judices σκήπτροις instructi sint, v. c. Iliad. XVIII, 505.

§ VIII. Jam vero, priusquam reliqua persequar, de judicum divisione in decem partes, quas, quum aliud commodius vocabulum non occurrat, *decurias* vocare licebit *), paullo accuratius disputandum est, quum praesertim nemini adhuc eorum, qui de re judicaria Atheniensium scripserunt, haec res cognita fuerit. Dixi igitur, Scholiastae auctoritatem secutus, decem fuisse judicum decurias, litterarum notis ab A ad K distinctas: has, quum judicia habenda essent, in sortem a Thesmothetis conjectas ex iisque totidem eductas esse, quot judicia eo die futura essent. Ita facillimo negotio et brevissimo tempore suos cuique causae judices sortitos esse. Haec ita generatim posita post accuratius definienda, nonnihil etiam restringenda erunt; in universum autem quam sint verisimilia, quilibet etiam me tacente intelligit. Sed sunt etiam loci aliquot Aristophanei, qui, nisi rem ita se habuisse statuas, commode explicari nullo modo possunt. Ex his primum afferam eum, cui illustrando ista, de quibus egimus, Scholia conscripta sunt, Plut. v. 277:

Ἐν τῇ σορῷ νυνὶ λαχὸν τὸ γράμμα σου δικάζειν,
Σὺ δ' οὐ βαδίζεις, ὁ δὲ Χάρων τὸ ξύμβολον δίδωσιν.

---

*) Nemini lectorum ignotum esse arbitror, decurias judicum ap. Romanos non denorum sed multo plurium fuisse. Vid Casaub. ad Sueton. Octavian. cap. 32.

Verba haec sunt Carionis servi, qui senibus, quos alloquitur, ut decrepitis et capularibus irridens, capulum dicit pro dicasterio, Charontem autem, per ἀναγραμματισμόν, pro Archonte. Atque hunc quidem lusum interpretes omnes facile assecuti sunt; illud autem τὸ γράμμα σου, littera tua, quid sibi vellet non perspexerunt. Nam omnes ita fere statuunt: totidem quotidie sortes, aliam alia littera inscriptam, in sitellam conjectas esse, quot judices essent sortiendi, h. e aliquot millia; ex his singulas a singulis judicibus eductas, ut in eo quisque dicasterio judicaret, quod eadem littera, atque sors ab ipso educta, inscriptum esset. Verum hanc opinionem non opus erit multis refellere. (Cf. quae dixi § V. ad fin.) Neque vero ipsa Aristophanis verba hanc explicationem admittunt. Nam si τὸ γράμμα σου *sors* esset *a te educta*, non potuit dici: τὸ γράμμα λαχὸν δικάζειν, h. e. εἰ καὶ ἔλαχε τὸ γρ., sed debuit λαχὼν τὸ γράμμα, h. e. εἰ καὶ ἔλαχες τὸ γρ., (ὥστε) δικάζειν. Nam λαγχάνειν non est: *sorte obvenire*, sed *sortiri*, *sortito aliquid nancisci*, ut docuit Dawesius, Miscell. Crit. p. 125. Atque hanc ob causam Brunckius legi vult:

Ἐν τῇ σορῷ νυνὶ λαχὼν τὸ γράμμα σου δικάζειν.

Sed, si me audias, nihil hac correctione inutilius est. Neque bene Graecum esse arbitror illud: λαχὼν τὸ γράμμα σου. Melius certe pronomen abesset. Retinenda igitur est codicum et plurimorum et optimorum lectio, quam ego ita interpretor: τὸ γράμμα σου, *littera tua*, nil aliud est nisi *nota ejus decuriae, cui tu ad-*

*scriptus es. Huic litterae h. e. huic decuriae sortito obvenit, ut judicaret ἐν τῇ σορῷ.* Nam illud quidem neminem offendet, quod littera metonymice dicitur pro *decuria*, cujus ea nota est. De constructione autem absoluta, τὸ γράμμα λαχὸν pro τοῦ γράμματος λαχόντος, bene disseruit Kusterus ad h. l. Cf. Matthiae Gr. gr. p 820. Neque adversativa particula δὲ in apodosi Fischerum offendere debebat. Vid. Werfer. in Act. Philol. Monac. I, p. 90. Ex locis ab eo allatis huic nostro maxime similes sunt Isocr. de permut. p. 26: δέον αὐτοὺς τὴν φρόνησιν ἀσκεῖν — οἱ δὲ χεῖρον πεπαίδευνται. Plutarch. de malign. Herod. c. 2: ὥσπερ εἰ θειασμῷ προσκείμενον ἄγαν ἐξὸν εἰπεῖν τὸν Νικίαν, ὁ δὲ θεόληπτον προσείποι. Addam alium ex eodem genere, Plutarch. vit. Demosth. cap. 26: εἰ, δυοῖν προκειμένων ὁδοῖν ἀπ' ἀρχῆς, τῆς μὲν ἐπὶ τὸ βῆμα — τῆς δ' εἰς τὸν ὄλεθρον, ἐτύγχανε δὲ προειδὼς τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν κακά — ἐπὶ ταύτην ἂν ὁρμῆσαι τὴν εὐθὺ τοῦ θανάτου φέρουσαν. Apparet nexum membrorum hunc esse, ut εἰ conjungatur cum ἐτύγχανε, hoc autem opponatur genitt. absoll. δυοῖν προκ. ὁδοῖν. Itaque δὲ abesse debebat; sed additum est per quandam anacoluthiae speciem, quae eadem est in omnibus hujus generis exemplis.

§ IX. Alter locus Aristophanis est ejusdem fabulae v. 1167. Inducitur ibi Mercurius, querens, posteaquam Plutus oculorum usum recuperaverit, ceterorum Deorum cultum ab hominibus plane neglectum esse, omissa sacra, desertas aras, templa desolata; coelum omne summa inopia premi. Se autem, diuturnae famis impatientem, relictis deorum sedibus in

terram descendisse, hominibus ministeria sua oblaturum, ut eo modo victum quaereret. Recenset igitur munera omnia, quibus fungi possit. Primum Στροφαῖον se offert, dein Ἐμπολαῖον, post Δόλιον, Ἡγεμόνιον, denique, quum nihil horum Carioni placeat, Ἐναγώνιον. Haec demum conditio accipitur; ὡς ἀγαθόν, inquit Cario,

> ὡς ἀγαθόν ἐστ' ἐπωνυμίας πολλὰς ἔχειν!
> οὗτος γὰρ ἐξεύρηκεν αὑτῷ βιότιον.
> οὐκ ἐτὸς ἅπαντες οἱ δικάζοντες θαμὰ
> σπεύδουσιν ἐν πολλοῖς γεγράφθαι γράμμασιν.

Ex interpretibus unus est Fischerus, cujus explicationem commemorare pretium sit. „Γράμματα," inquit, „accipienda videntur de albis, indicibus, catalogis judicum; nam quia Athenis erant multa judicia, erant etiam multa judicum alba. Qui igitur id agit, ut nomen suum referatur in multa judicum alba, is vult judex sedere in multis judiciis, ut victum eo certius inveniat." Sane de albis judicum accipienda est ea locutio, ἐν πολλοῖς γράμμασι γεγράφθαι; sed illud non satis perspicio, quam vim habeat, quod dicit, quia multa erant judicia, multa etiam judicum alba fuisse. Judicia Fischero sunt dicasteria, loca, ubi judices considunt. Num igitur hoc voluit, suos cuique dicasterio judices in totum annum assignatos fuisse, alios Heliaeae, alios Parabysto, alios Trigono itemque reliquorum aliis alios, horumque indices ab Aristophane designari? Id quidem manifesto falsum est, quum constet quotidiana sortitione judices in dicasteria distri-

butos esse, ut iidem modo in hoc modo, in alio dicasterio sederent. An fortassis quotidie, post sortitionem, tales catalogos confectos esse credidit? Id nemini, opinor, persuadebit; neque fieri potuit, ut unus judex eodem die in pluribus dicasteriis sederet. Cur igitur pluribus se catalogis inscribi curaret? Sed omnia planissima sunt et expeditissima, si meam rationem amplectaris. Nimirum loci sententiam hanc esse dico: Haud stulte agunt judices, qui operam dare solent, ut non uni sed pluribus decuriis adscribantur, quo, si forte uni ex his causa nulla judicanda obvenerit, ipsi tamen propterea triobolo ne careant, sed in alia decuria, cui felicior sors fuerit, judices sedeant. Atque talem fraudem haud raro factam esse ab hominibus supra modum *φιληλιασταῖς*, quales ab Aristophane in Vespis traducuntur, verisimillimum est.

§ X. Sed hic incurrimus in aliam difficultatem, ex qua nos, antequam reliqua persequamur, expedire conabimur. Docet enim Scholiastes ille, cui hanc de judicum divisione notitiam debemus, fuisse eam *κατὰ φυλάς*, tribuum divisioni accommodatam, ita videlicet, ut e singulis tribubus singulae decuriae conscriberentur. Atque hujus sententiae etiam alium adstipulatorem producere possum, auctorem Lexici rhetorici in Bekkeri Anecd. I, p. 262, 10: *Ἡλιαία, μέγα δικαστήριον Ἀθήνησιν, ἐν ᾧ τὰ μέγιστα τῶν δημοσίων πραγμάτων ἐκρίνετο. ἦν δὲ χιλίων πεντακοσίων καὶ ἑνός. συνῄεσαν δὲ οἱ μὲν χίλιοι πεντακόσιοι ἐκ τριῶν φυλῶν.* Vides hic quoque *φυλὰς* judicum commemorari, virorum quingenorum. Quodsi verum hi Grammatici di-

cunt, non ſane intelligo, quomodo potuerit unquam fieri, ut aliquis pluribus ſimul decuriis adſcriberetur, niſi ſi tribum ſuam diſſimularet atque, poſtquam inter veros tribules ſuos ſcriptus eſſet, aliam tribum mentiretur, ut etiam in hujus decuriam irreperet; qualis fraus haud ſcio an nunquam vel tantillum temporis latere potuerit, quum, etiamſi forte non omnes tribules, at certe δημόται noti inter ſe eſſent, ut alienum ſtatim a multis agnoſci oporteret. Num igitur hi fraudem ſilentio texiſſent? Num quisquam tam exigua aut nulla potius fallendi ſpe deliquiſſet? quod quin haud impune convicto fuerit, dubitari non poteſt. Attamen non ita raro iſtam fraudem factam eſſe Ariſtophanis verba oſtendunt. Quid igitur ſtatuamus? Nihil equidem calidius dictum velim; ſed hoc certum eſt, aut frigidiſſime jocatum eſſe Ariſtophanem et temere jeciſſe, quod in neminem caderet, aut aliter decurias judicum deſcriptas fuiſſe, atque Grammatici noſtri crediderunt; qui quidem quam facile in iſtum errorem induci potuerint, quum et idem eſſet tribuum ac decuriarum numerus, et annua ſortitio tributim haud dubie fieret (v. § VII), non opus eſt multis verbis demonſtrare. Etiam Senatorum diviſio κατὰ φυλὰς confundi cum judicum diviſione faciilime potuit, quum praeſertim etiam illorum tribus litteras ſuas haberent, quibus notarentur. (Schol. ad Ariſtoph. Plut. v. 973 et Petit. Legg. Att. p. 276.) Neque illud mihi leve contra iſtam ſententiam argumentum eſſe videtur, quod neque apud veterem quemquam ſcriptorem, neque apud eos Grammaticos, quorum maxima in hoc rerum genere et diligentia

est et fides atque auctoritas, quidquam de tribubus judicum legitur. Nam Pollux quidem et Harpocration, quum de duplicibus aut triplicibus in Heliaea judiciis loquuntur, non e pluribus φυλαῖς sed e pluribus δικαστηρίοις ea conflata esse dicunt. Pollux VIII, 124: Ἡ Ἡλιαία ἦν πεντακοσίων· εἰ δὲ χιλίων δέοι δικαστῶν, συνίσταντο δύο δικαστήρια· εἰ δὲ πεντακοσίων καὶ χιλίων, τρία. Harpocrat. in Ἡλιαία: συνῄεσαν δὲ οἱ μὲν χίλιοι ἐκ δυοῖν δικαστηρίοιν, οἱ δὲ χίλιοι πεντακόσιοι ἐκ τριῶν. Apparet δικαστήρια ab his dici easdem illas judicum partes, quae φυλαὶ ab auctore Lexici rhetorici vocantur, decuriae a nobis dictae sunt. Atque eodem modo etiam Demosthenes loquitur, de duplici judicio narrans, orat. in Timocrat. p. 702, 24: πρῶτον μὲν τῆς βουλῆς κατεγνωκυίας, εἶτα τοῦ δήμου μίαν ἡμέραν ὅλην ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς ἀναλώσαντος, πρὸς δὲ τούτοις δικαστηρίοιν δυοῖν εἰς ἕνα καὶ χιλίους ἐψηφισμένων κτλ. Nam ne de duobus diversis judiciis accipias, in quibus eadem causa acta sit, quum universa rei judiciariae apud Athenienses ratio vetat, tum Demosthenis ipsius verba paullo post sequentia, p. 703, 3: τὰ γνωσθέντα ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου καὶ τοῦ δικαστηρίου, quae ostendunt duo illa, quae supra dixit, δικαστήρια in unum judicium conjuncta fuisse. Ita hunc locum explicandum esse apertissimum est; neque igitur audiendus Taylorus, qui illam omnium codicum, uno excepto, lectionem sollicitat, quam bene defendit Reiskius. — His igitur me rationibus adduci fateor, ut φυλὰς illas sive partes judicum κατὰ φυλὰς descriptas pro Grammaticorum commento habeam, et decurias, quae δικαστήρια a Demosthene, Polluce, Har-

pocratione dicuntur, etiamsi pari cum tribubus numero, plane tamen ab iis sejunctas fuisse credam, ita ut qui ejusdem essent decuriae, tribuum diversarum, qui unius tribus, diversarum decuriarum esse possent.

§ XI. Ceterum docent nos isti, quos adscripsimus, Demosthenis et Grammaticorum loci, quantae fuerint decuriae, sive quot unaquaeque viros habuerit. Nam quum duplex judicium, h. e. ex duabus decuriis conflatum, mille virorum fuisse dicant, triplex autem mille quingentorum, manifestum est singulas decurias viris quingenis constitisse. Sed quum in decem haud amplius decurias judices sexies mille distribuerentur, necesse erat mille superesse, quos illae decuriae non comprehenderent. De his, quoniam veterum scriptorum testimoniis plane destituimur, conjecturam afferre licebit, quae mihi quidem verisimillima esse videtur. Arbitror enim hos reliquorum quasi vicarios fuisse, ad complendam, si opus esset, judiciorum frequentiam. Non raro enim accidere oportebat, ut infrequentiores decuriae in foro adessent, et propter morborum mortisque casus, et propter privata singulorum negotia, et reipublicae denique causa, imprimis propter militiam. Tunc igitur quot illis deessent, tot ex his assumtos esse conjicio, ut legitimus numerus evaderet. Eadem fere est Matthiaei sententia, de Judic. p. 253, quamquam is illam decuriarum descriptionem non agnovit, sed *judicia* (h. e. dicasteria) decem omnino fuisse statuit, in quorum singulis quingeni fere judicarent, ex universa Heliastarum multitudine sorte capti.

Atque de judiciorum quidem numero auctorem ſequitur Schol. a ad Ariſt. Plut. 277 (vid. § IV) cujus opinio ex quo fonte fluxerit, nunc jam nemini obſcurum erit. Nam quum neſciret δικαστήριον non ſolum locum judicii deſignare, ſed etiam judicum decuriam, fieri non potuit, quin, quae de decuriarum numero ſcripta alicubi legerat, in dicaſteria, quae proprie dicuntur, transferret atque ita omnia perturbaret.

§ XII. Quod autem Matthiaeus dicit quingenos fere judices in ſingulis judiciis judicaſſe, id ego ita verum eſſe concedo, ut tamen haud raro aliquanto vel plures vel pauciores fuiſſe contendam. Atque de majore judicum numero teſtes laudare non opus eſt, quum et ante jam e Demoſthene et Grammaticis duplicia et triplicia judicia cognoverimus, et Matthiaeus ipſe hanc rem non ignoret. Unus eſt locus, apud Andocidem de Myſter. p. 9, ubi ſex millia judicum in unum judicium conjuncta memorantur, h. e. omnes, qui illo anno Heliaſtae ſortiti erant. Sed etiam pauciorem quam quingentorum numerum non raro judicaſſe patet Julii Pollucis teſtimonio, VIII, 48: εἰσήγοντο δὲ τὰ μὲν ἐντὸς χιλίων (ſuppl. δραχμῶν et πράγματα) εἰς ἕνα καὶ διακοσίους· τὰ δὲ ὑπὲρ χιλίας εἰς ἕνα καὶ τετρακοσίους. Loquitur autem Pollux de eo publicarum cauſarum genere, in quo φάσεις locum habebant. (De his conf. quae dicta ſunt de comit. Ath. p. 177.) Quodſi in his tot judices ſufficiebant, quis de minutioribus privatorum controverſiis plures judicaſſe credat? Apparet autem, opinor, ex his, quo jure apud Demoſthenem in Mid. pag. 583. 25

Pettingalius et Matthiaeus pro vulgata omnium codicum lectione διακοσίους rescribi velint πεντακοσίους. — Ceterum quemadmodum in minoribus istis judiciis unum supra ducentos aut unum supra quadringentos sedisse Pollux testatur, ita in duplicibus quoque et triplicibus judiciis singulos supra millenos aut quingenos et millenos a Demosthene et Lex. rethor. auctore numerari vidimus; ex quo colligi potest, simili modo etiam in ceteris omnibus imparem factum esse judicum numerum, ut, ubicunque parem scriptores commemorant, veluti quingentos, mille, bis mille etc., minus accurate locuti videri debeant. Cavebatur autem ita, ne paria fierent condemnantium et absolventium suffragia; quamquam nonnunquam de ἴσαις ψήφοις legimus, veluti in Leocratis causa ap. Aeschin. in Ctesiph. p. 643, ubi conf. Taylor. Sed fieri saepissime poterat, ut e sortitis judicibus aliqui aut non adessent, aut sero venirent atque excluderentur (vid. de comit. Ath. p. 153), itaque par numerus existeret.

§ XIII. Jam vero illud quilibet intelligit, quam facilem et expeditam sortitionem fuisse oporteat, si integrae decuriae aut singulae singulis dicasteriis aut etiam binae, trinae pluresve assignandae essent. Neque illud multum difficultatis et molestiae habere potuit, siquando infrequentes decuriae e vicariis illis, de quibus § XI diximus, supplendae essent, aut etiam aliquot extra numerum assumerentur, id quod nonnunquam factum esse videtur, velut in Socratis judicio. (Vid. Matthiae p. 253.) Sin autem aliquando integris decuriis aliarum aut

dimidiae, aut tertiae, aut quantaecunque demum partes assumendae essent, aut si omnino non integrae decuriae, sed minor judicum numerus requireretur, tunc accidere oportebat id, quod Schol. 3 ad Plut. v. 277 dicit, ut, posteaquam suum cuique decuriae dicasterium assignatum esset, iterata sortitione ex quibusdam decuriis tot viri caperentur, quot opus essent *). Potuit autem hujus quoque sortitionis negotium aliquo compendio levari; de quo tametsi haud ineptam fortasse conjecturam afferre possim, tamen, in testimoniorum defectu, tacere malo, ne cui videar vaticinari. — Sitellas, quibus in sortitione utebantur, κληρωτήρια dictas esse patet Aristophanis loco, Ecclesiaz. v. 681, ubi nulla nisi haec significatio apta est. (Cf. Schol. et Suid. in κληρωτήρια.) Apud alium neminem

*) Haec sortitio fortasse pro foribus eorum dicasteriorum peragebatur, quae cuique decuriae assignata erant. Isocrates certe, Areopagit. c. 20 de sortitione πρὸ τῶν δικαστηρίων loquitur, quod huc pertinere arbitror. Vid. Coraius et Bergman. ad. h. l. Nam priorem illam omnium decuriarum sortitionem pro foribus singulorum dicasteriorum fieri non potuisse, quilibet sua sponte intelligit. Cf. § VI, not. Atque fortassis ad hunc morem respexisse videri possit auctor or. I. in Aristogitou p. 778, de quo loco disseruit Matthiae p. 253. Nimirum ἐλάχετε de sortitione decuriarum, ἐκληρώθητε de altera sortitione accipi possit. Ceterum illud πάντων ἀρτι κληρουμένων Ἀθηναίων hyperbolice dictum esse, non opus est monere.

teribus Atticis hoc vocabulum legere me-
i; fed a Julio Polluce X, 61 affertur ex alia
tophanis fabula, quae Γῆρας inſcribebatur,
mquam ambigit Pollux, num ſitellam ibi
ificet, an locum illum, ubi ſortiri ſolerent.
loco etiam Phrynichus accepiſſe videtur,
παρασκ. σοφιστικῇ, in Bekkeri Anecdot. I,
7, 13: κληρωτήρια, ἔνθα κληροῦνται οἱ δικασταί.
loco, IX, 44, Pollux ipſe κληρωτήριον ex-
at: locum, ἵνα οἱ κληρωταὶ (ſortitores) συνε-
ίζον. Sed loquitur ibi in univerſum de ur-
n aedificiis, non de Athenis ſolum; quam-
em incertiſſimum mihi videtur, num locus
uis hoc nomine Athenis fuerit. — Sortes
em erant tabellae, aliae decuriarum aliae
ſteriorum litteris notatae: nam haec quoque
eras ſuas habuiſſe ſupra § VII demonſtra-
eſt. Itaque dicaſteria quoque metonymice
μματα dici poſſunt, non minus quam decu-
, et ἔν τινι γράμματι δικάζειν: in aliquo dica-
io judicem ſedere. — Poſt peractam ſorti-
em indicebatur a praecone judicibus, quo-
quibusque dicaſteriorum ſortes obveniſſent.
c omnia docet ille Ariſtophanis locus, quem
ra indicari. Inducitur ibi Praxagora, mu-
ris reipublicae princeps, cum Blepyro, ma-
ſuo, novarum legum inſtitutorumque con-
communicans.

Τὰ δικαστήρια, inquit, καὶ τὰς στωὰς
ἀνδρῶνας πάντα ποιήσω.
π. Τὰ δὲ κληρωτήρια ποῖ τρέψεις; Πρ. Ἐς
τὴν ἀγορὰν καταθήσω,
κᾆτα στήσασα παρ' Ἁρμοδίῳ κληρώσω πάν-
τας, ἕως ἂν

εἰδὼς ὁ λαχὼν ἀπίῃ χαίρων ἐν ὁποίῳ γράμματι δειπνεῖ·
καὶ κηρύξει τοὺς ἐκ τοῦ Βῆτ' ἐπὶ τὴν στωὰν ἀκολουθεῖν
τὴν Βασίλειον δειπνήσοντας· τοὺς Θῆτ' ἐς τὴν παρὰ ταύτην·
τοὺς δ' ἐκ τοῦ Κάππ' ἐς τὴν στωὰν χωρεῖν τὴν Ἀλφιτόπωλιν.

Βλεπ. Ἵνα κάπτωσιν; Πρ. Μὰ Δί', ἀλλ' ἵν' ἐκεῖ δειπνῶσιν. Βλεπ. Ὅτῳ δὲ τὸ γράμμα
μὴ 'ξελκυσθῇ, καθ' ὃ δειπνήσει, τούτους ἀπελῶσιν ἅπαντες.

Πρ. Ἀλλ' οὐκ ἔσται τοῦτο παρ' ἡμῖν.
πᾶσι γὰρ ἄφθονα πάντα παρέξομεν. κτλ.*)

---

*) Paullo obſcurius ſortiendorum judiciorum mori alludit Ariſtophanes Plut. v. 973. Prodit ibi in ſcenam vetula quaedam ab amaſio quondam paupere, nunc divite, deſerta, Plutum accuſans eumque ſibi malorum non ferendorum cauſam eſſe querens. *Quid igitur*, Chremes ait, *num tu fortaſſis inter mulieres ſycophantria eras, ideoque communem malorum hominum fortunam experta es, qui, quum antea, dum Plutus caecus eſſet, divitijs affluerent, nunc, viſu illi reſtituto, in paupertatem delapſi ſunt?* Quum neget anus, pergit ille: Ἀλλ' οὐ λαχοῦσ' ἔπινες ἐν τῷ γράμματι; h. e. ad verbum: *Num forte non ſortita bibebas ſecundum ſortis ordinem?* ubi tacite quivis ſupplet: *ſed absque ſorte bibebas, etiam quum non liceret?* Moris autem fuiſſe videtur apud veteres, ut in conviviis de ordine bibendi

§ XIV. Hac igitur ratione, quae quam
ri potuit accuratissime a me exposita est, vulgo
henienses in sortiendis judicibus uti solebant.
men accidebat nonnunquam, ut ea deserenda
et, quum in quibusdam causis non quosvis
llo discrimine Heliastas judices sortiri liceret,
l certae conditionis homines requirerentur:
: hoc causarum genere erant γραφαὶ δειλίας, ποταξίου, ἀστρατείας et fortassis aliorum ejus-
odi delictorum militarium, de quibus non

---

sortirentur, quo spectat illud Ovidianum, Art. amand. v. 581:

Huic, si forte bibes, sortem concede priorem;

— et, ni fallor, etiam alius Aristophanis versus, Lysistrat. 208, ubi, quum mulieres apud vini calicem conjurent, una eorum primo loco jurare et bibere cupit, altera autem intercedit:

Μὰ τὴν Ἀφροδίτην, οὐκ (scr. οὔκ), ἐάν γε μὴ λάχῃς.

(Conf. Suid. in πρὶν λαχεῖν.) Igitur proprie ille Pluti versus significat: *num forte bibosa fuisti et vini cupida?* quod vitium in mulieribus saepe notat Aristophanes; sed facile spectatoribus, quum de *sortiendo* et de *littera* audirent, judicum sortitio occurrit, senseruntque omnes oblique perstringi a poeta pravam illam φιληλιαστῶν cupiditatem, qua incitati omni ratione, etiamsi non sortiti essent, judices sedere studebant, quamquam id gravissimae poenae obnoxium fuisse docet Schol. ad Plut. v. 277: εἰ δέ τις δικαστὴς εἰσῄει μὴ κληρωθεὶς εἰς τὸ δικαστήριον, διαφόρως ἐζημιοῦτο.

nisi οἱ στρατιῶται judicare poterant, h. e. ii, qui illo bello militaverant, ad quod ista delicta pertinebant. Docet hoc Lysias or. in Alcib. p. 520 extr.: τὸν δὲ νόμον κελεύειν, ἐάν τις λίπῃ τὴν τάξιν εἰς τοὐπίσω δειλίας ἕνεκα, μαχομένων τῶν ἄλλων, περὶ τούτων τοὺς στρατιώτας δικάζειν. ὁ δὲ νόμος οὐ περὶ τούτων κελεύει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁπόσοι ἂν μὴ παρῶσιν ἐν τῇ πέζῃ στρατείᾳ. Quod enim Schottus et Marklandus hoc loco pro τοὺς στρατιώτας rescribendum censent τοὺς στρατηγούς aut τοὺς στρατηγοῦντας, merito respuit Meierus noster, de bon. damnat. p. 124. Strategi enim in his caussis ἡγεμονίαν τοῦ δικαστηρίου s. jurisdictionem habebant; neque igitur ipsi judicare, δικάζειν, poterant. Et, quo magis mireris istam conjecturam, in hac ipsa oratione et in altera, quae hanc excipit, multis locis apertissime στρατηγοὶ a δικασταῖς distiguuntur, imprimis p. 557, secundae orationis initio: Ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες δικασταί, καὶ ὑμᾶς αἰτοῦμαι τὰ δίκαια ψηφίσασθαι, καὶ τῶν στρατηγῶν δέομαι, ἐπεὶ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ἀρχῇ πολλοῦ ἄξιοι τῇ πόλει γεγόνασι, καὶ περὶ τῶν τῆς ἀστρατείας γραφῶν κοινοὺς εἶναι τῷ τε διώκοντι καὶ τῷ φεύγοντι. Atque hic locus etiam Marklando scrupulum injecit; quaerit enim: „Quinam sunt hi ἄνδρες δικασταί, judices, qui tam clare distinguuntur a Strategis?“ Sed pessime respondet: „Hi, qui in hac caussa sedebant judices, et quorum per leges erat jurisdictio (quasi vero *judicem sedere* et *jurisdictionem habere* idem sit;) Strategi erant anni currentis, prout loquimur: isti alteri vero Strategi, qui Alcibiadi in hac caussa favebant, et qui distinguuntur a judicibus, Strategi fuerunt istius anni, in quo hoc crimen admiserat Alcibiades.“ Hoc quam fal-

n ſit, quivis intelliget, qui vel proximas pa-
ıas attente perlegerit, e quibus manifeſtum
, hos ipſos Strategos, quorum aequitatem
ıtor implorat, non advocatos Alcibiadis eſſe,
l judicii praeſides ac moderatores; neque igi-
r munere abiiſſe, ſed quum maxime fungi.
nnis enim oratoris argumentatio in eo verſa-
r, ut oſtendat, quam iniquum ſit, eos, qui ju-
cio praeſint, advocatorum et deprecatorum
rſonam ſuscipere, id quod nunc iſti faciant.
ntra Marklandum igitur illi στρατιῶται locum
ım facile tuentur; ſed etiam Meieri corre-
onem, etſi dubitanter propoſitam, οἱ ἐστρα-
ικότες, (aut ἐστρατευμένοι, quae forma uſitatior
apud Atticos,) ſupervacaneam eſſe arbitror:
ıidni enim στρατιῶται dicantur non quidem
univerſum ii, qui aliquando ſtipendia fece-
nt, quem ſenſum neſcio cur Meierus noſtro
o requirat, ſed ii, qui tunc militabant, quum
ı delicta committerentur, de quibus judicium
bendum eſt? Haec explicatio veriſimillima
hi videtur, in illo praeſertim contextu; et
ıiliter etiam apud Demoſth. or. in Polycl.
1206 extr. judices appellantur: ὅσοι μὲν τῶν
ρατιωτῶν ἐστὲ καὶ παρῆτε ἐκεῖ, ubi σρατιῶται
n alii ſunt, quam noſtro loco, ii nimirum,
i militarunt illo bello, in quo injuriam ſibi
Polycle factam eſſe queritur orator. Ad hoc
ıt in utraque oratione Lyſiaca loci nonnulli,
i oſtendunt eos judices, apud quos hae ora-
nes habentur, ipſos participes illius expedi-
nis fuiſſe, in qua Alcibiades deliquerat, e. g.
522: οὐκ ἐξῆλθε μεθ' ὑμῶν στρατοπεδευομένων.
526: οὐκ ἐτολμᾶτε ἀπολιπεῖν τὰς τάξεις οὐδὲ τὰ
στὰ ὑμῖν αὐτοῖς αἱρεῖσθαι κτλ. pag. 570: ὅτε

ὤεσθε πρὸς τοὺς πολεμίους κινδυνεύειν. Haec omnia sufficient, opinor, et ad tuendam et ad explicandam loci Lysiaci lectionem. Sed si στρατιῶται tantum de ejusmodi causis judicare poterant, manifestum est quod dixi, in sortiendis judicibus ordinarium modum deserendum et cum alio commutandum fuisse, quum fieri saepissime posset, ut in omnibus Heliastarum decuriis paucissimi essent στρατιῶται, iique per omnes dispersi, ideoque decuriatim sortiri non possent, sed ex omnibus eos secerni, et, si justo numero pauciores essent, alios fortassis assumi oporteret. — Simile quiddam etiam tum fieri necesse erat, quum ad judicandam aliquam causam non alios adhiberi liceret, nisi qui mysteriis initiati essent, cujus generis exemplum exstat apud Andocidem de myst. pag. 14: Ἔδοξεν οὖν τῷ δήμῳ, ἐν τῷ τῶν Θεσμοθετῶν δικαστηρίῳ τοὺς μεμυημένους, ἀκούσαντας τὰς μηνύσεις, ἃς ἕκαστος ἐμήνυσε, διαδικάσαι. Etiam hanc ipsam Andocidis orationem apud initiatos judices habitam esse docent haec verba, p. 16: πρὸς δὲ τούτοις μεμύησθε καὶ ἑωράκατε τοῖν θεοῖν τὰ ἱερά. Neque dubitari potest, quin omnes ejusmodi causae, quae ad mysteria arcanaque sacra pertinerent, apud initiatos judices agendae fuerint.

# APPENDIX

## DE DICASTERIIS, AD § IV.

De numero dicasteriorum quamquam certi aliquid et explorati afferri posse despero, tamen haud abs re fore duco, veterum scriptorum loca, ex quibus omnis haec quaestio pendet, paullo accuratius examinare, quum praesertim sint in iis nonnulla, de quorum vel emendatione vel explicatione sententiam meam doctorum judicio proponere cupiam. Ac primum de Scholiaste Aristoph., qui in decem dicasteriis sortitos judices sedisse tradit, quid statuendum mihi videatur, supra exposui § XI. Petitus autem, hunc unum sibi auctorem sequendum putans, in congerendis decem Heliasticorum dicasteriorum nominibus varie erravit. Primum enim quod quatuor Ephetica hoc numero comprehendit, probare non possum. In Palladio quidem de caedibus inconsulto factis Demosthenis aetate Heliastas judicasse non nego *);

*) Cf. Isocrat. in Callimach. c. 21, ubi septingenti

quodsi de his illi judicarunt, probabile est etiam in Delphinio eosdem judices fuisse, quum quis occisum a se hominem fateretur, sed jure caesum esse defenderet. Quamquam sunt quaedam apud Demosthenem loca, quae ostendant ne haec quidem in Delphinio et Palladio judicia Ephetis plane adempta fuisse (or. in Aristocrat. pag. 632, in Macartat. pag. 1069); unde difficillima exsistit quaestio, quaenam Ephetarum officia quaque ratione cum Heliastis communicata aut plane in hos translata sint. Huic nodo solvendo imparem me esse ingenue fateor; experiantur alii, quid efficere possint. Sed in eo dicasterio, quod vocabatur ἐπὶ Πρυτανείῳ Heliastas judices sedisse non credo; quum ea, quae ibi haberi solebant, judicia dicis tantum causa instituerentur, ne piaculum in civitate resideret, (vid. qui a Matthiaeo laudantur pag. 152 sqq.) neque igitur causa ulla esset, cur haec quoque populus ad se traheret. In dicasterio autem ἐν Φρεαττοῖ caussam dicebant ii, qui, quum ob caedem non voluntariam exsilio annuo multati essent, necdum a propinquis occisi veniam impetrassent, novae caedis ejusque consulto factae accusati erant. (Matth. p. 155.) Ejusmodi causas rarissimas esse, neque unquam fere, nisi in maximis civitatibus incidere, jam Aristoteles monuit, Polit. IV, 17; itaque has quoque Ephetis relictas esse non est quod dubitemus.

---

judices in Palladio de caede non voluntaria judicasse narrantur. Non meminit hujus loci Matthiaeus.

Praeter Ephetica quatuor dicasteria *) Petitus haecce enumerat: Heliaeam, Trigonum, Parabystum medium, Parabystum majus, Dicasterium ad Lycum et Dicasterium Metichi, quorum omnium meminit Julius Pollux VIII, 121. Sed de his singillatim disputandum est.

De Heliaea non attinet multis disserere. Frequens ejus mentio est et apud ipsos veteres et apud Grammaticos, qui omnium, praeter Areopagum, judiciorum hoc maximum fuisse testantur, in quo et judices plurimi sederint, et maximae gravissimaeque causae judicatae sint. Qui autem in Heliaea judices sedent, proprie Ἡλιασταὶ vocantur, et judicare in Heliaea ἡλιάζειν est aut ἡλιάζεσθαι. Saepissime tamen horum verborum significatio etiam latius patet, et in alios quoque judices, qui quidem sortiti erant, transfertur. Ita v. c. apud Aristophanem Vesp. v. 206 Philocleon Ἡλιαστὴς dicitur et v. 88 Φιληλιαστής, ubi de propria significatione cogitari non potest. Neque enim erant Heliastae a reliquis judicibus ita discreti, ut nusquam nisi in Heliaea judicarent, sed omnes judices in omnibus dicasteriis sedere poterant, prout

*) Quintum his adnumerandum foret, τὸ ἐν Ζέᾳ, e Lex. rhet. p. 311, 17, nisi satis manifestum esset, non aliud hoc esse atque τὸ ἐν Φρεαττοῖ, quamquam a Grammatico isto seorsum numeratur. Sed hac de re hic pluribus disserere nec vacat neque opus est. Ceterum ex eodem Grammatico p. 243, 16 discimus dicasterium ἐπὶ Πρυτανείῳ etiam ἐπάλξεις dictum esse.

sors cujusque quoque die cecidisset. Itaque Philocleon ipse v. 120 non in Heliaea sed in alio quodam dicasterio, quod Καινὸν s. Novum vocabatur, sedisse dicitur, et v. 1108 sqq. collegae ejus, senes Heliastae, ita de se ipsi loquuntur:

> ξυλλεγέντες γὰρ καθ' ἑσμοὺς, ὥσπερεὶ τανθρήνια,
> οἱ μὲν ἡμῶν οὗπερ ἄρχων, οἱ δὲ παρὰ τοὺς ἕνδεκα,
> οἱ δ' ἐν Ὠιδείῳ δικάζουσ', οἱ δὲ πρὸς τοῖς τειχίοις.

Item judicialis merces apud Aristophanem ἡλιαστικὸς μισθὸς dicitur, Nubb. 863:

> ὃν πρῶτον ὀβολὸν ἔλαβον ἡλιαστικόν.

Et Equitt. v. 799:

> ὡς τοῦτον δεῖ ποτ' ἐν Ἀρκαδίᾳ πεντώβολον ἡλιάσασθαι,

quis non intelligit, ἡλιάσασθαι idem plane esse, atque δικάσαι? Neque minus apud Demosth. or. in Timocrat. pag. 716, ubi lex affertur de debitoribus aerarii, ἡλιάζεσθαι generali sensu dictum est: ἔνδειξιν εἶναι κατ' αὐτοῦ (τοῦ ὀφείλοντος), καθάπερ ἐάν τις ὀφείλων τῷ δημοσίῳ ἡλιάζηται. Nam non modo in Heliaea sed ne in minoribus quidem dicasteriis judices esse poterant aerarii debitores, quippe qui ἄτιμοι essent et ad nullam reipublicae partem admitterentur. — Hujuscemodi plura afferri possint; sed rem nemini jam dubiam esse arbitror. Neque vero mirum videri potest ab eo judicio omnes denominari,

quo ſemper plurimi, nonnunquam fortaſſis
iverſi judices ſederent, praeſertim ſi ſtatua-
us ipſum Heliaeae nomen, quum primitiva
gnificatione commune eſſet et omnem judi-
um conſeſſum deſignaret, poſtea demum uni
aecipuo judicio proprium factum eſſe. Quam-
iam enim plerique Grammatici nomen illud
ἡλίῳ derivatum eſſe putant, quod locus ſub-
alis fuerit et ſolis radiis patens, alii tamen
ctius id a verbo ἀλίζειν aut ἁλιάζειν deductum
ſe ſtatuunt, unde eſt Herodoteum ἁλίη, *con-
ntus*, et ἁλία, *concio*, in Pſephismate Byzan-
orum apud Demoſth. de coron pag. 255 et in
eph. Gelenſium apud Gruterum, Inſcr. p. 401
Taylor. ad Demoſth. l. l., et ἁλίασμα βου-
ῆς, *ſenatus conſeſſus*, in eodem Pſephismate.
Ita, ut unum ſaltem teſtem producam,
ammaticus Seguerianus in Bekkeri Anecdott.
pag. 311: Ἡλιαία δὲ ἐκλήθη ἤτοι παρὰ τὸ ἐν
ιτῷ ἁλιάζεσθαι, τουτέστιν ἀθροίζεσθαι, ἢ διὰ τὸ
αιθρον εἶναι τὸν τόπον καὶ ἡλιοῦσθαι. Conf. Ste-
ian. Byzant. pag. 292 ed. Pinedi et Ulpian.
Demoſth. in Timocr. p. 445 Benen. Quin
detur etiam apud Antiphontem de ſaltat. p.
14 R. ἡλιαία generali ſignificatu accipiendum
ſe pro δικαστηρίῳ: ἀναβὰς εἰς τὴν ἡλιαίαν τὴν
ν Θεσμοθετῶν. (Ita enim Taylorus ad De-
oſth. in Ariſtocrat. pag. 629, 16 rectiſſime
utavit vulgatam ſcripturam: τὴν ἡλιακήν.)
rte paullo poſt ita loquitur, p. 775: ἀναβὰς
ὼ εἰς τὸ δικαστήριον, et apud Andocidem p. 14
legimus: ἐν τῷ τῶν Θεσμοθετῶν δικαστηρίῳ.

Poſt Heliaeam Julius Pollux nominat τὸ
ίγωνον, ejusque a Dinarcho mentionem factam

esse dicit; Harpocration autem etiam Lycurgum atque Menandrum ejus meminisse ait. Nomen a forma derivatum esse patet. Vid. Pausan. I, c. 28, Harpocr. h. v. et Lex. Rhetor. in Bekk. Anecd. I, pag. 307 et 309.

Sequitur apud Pollucem: μέσον Παράβυστον, μεῖζον Παράβυστον· καὶ μείζονος δὲ μέμνηται Λυσίας· ἐν μέν τοι τῷ Παραβύστῳ οἱ ἕνδεκα ἐδίκαζον. Sed hunc locum corruptum esse non dubito. Nam si duo erant Parabysta, alterum medium alterum majus, non poterant sane opponi inter se majus et *Parabystum*, sed ita loqui debebat Pollux: καὶ μείζ. δὲ μέμν. Λυσίας· ἐν μέν τοι τῷ μέσῳ etc. Duo autem Parabysta nemo agnoscit, omnes unum modo commemorant, in quo jus dictum sit ab Undecimviris. Vid. Pausan. Att. cap. 28, Harpocr. h. v., Suidas, Lex. rhetor. p. 292 aliique. Conf. Taylor. ad Dem. in Timocrat. p. 715, 20. Itaque non dubito, quin apud Pollucem e codicibus Mss. legendum sit: Μέσον, Παράβυστον, Μεῖζον. Παραβύστου δὲ καὶ Μείζονος μέμν. Λυσίας· ἐν μέν τοι τῷ Παρ. οἱ ἕνδ. ἐδίκ., quam lectionem etiam Schottus et Jungermannus vulgatae praeferendam judicarunt. Habebimus itaque pro duobus tria dicasteria, quorum unum, quod reliquis in propinquo situs majus erat, Μεῖζον, alterum, quod erat in loco abdito, Παράβυστον, tertium denique, medium illorum, Μέσον vocabatur. Atque de Parabysti etymo testatur Pausanias l. l., neque audiendi sunt, qui clandestina nobis judicia in eo habita narrant, ut Etymol. M. in Παράβυστον et Lex. rhetor. l. l. A talibus enim judiciis Atticae reipublicae ratio quam maxime abhorrebat.

Μέσον autem et Μεῖζον nomina sunt non magis mira quam Καινὸν, cujus diserte mentionem facit Aristophanes Vesp. vi 120, aut Βατραχιοῦν et Φοινικιοῦν apud Pausan. I, 28, 8. Quod autem Schol. ad Aristoph. l. l. ait: Καινός, τόπος ἐν τῷ δικαστηρίῳ· εἰσὶ δὲ παράβυστος, καινὸς, τρίγωνος, μέσος, quamquam insoitissime loquitur, ostendit tamen quodammodo, Μέσον non idem esse atque illud, quod vulgo παράβυστον simpliciter vocatur, id quod Petitus aliique opinati sunt.

Pergit Pollux: τὸ Μητίχου κάλλιον· οὐ μνημονεύει Ἀνδροτίων, et pauxis interjectis: τὸ δὲ Μητίχου δικαστήριον μέγα, οὕτω κληθὲν ἀπὸ ἀρχιτέκτονος Μητίχου. Hic primum non dubito, quin rectius legatur pro Μητίχου — Μητιόχου, quemadmodum hoc nomen scriptum exstat in Lex. rhetor. pag. 309, 17, et Photii Lex. apud Albert. ad Hesych. h. v. Quamquam enim reliqui Grammatici, qui hujus dicasterii meminerunt, omnes in illa forma conspirant, tamen neque alibi unquam, ni fallor, hoc nomen reperitur, neque unde formatum sit, perspici potest; contra Μητίοχος nomen aliunde notum est. Dein pro κάλλιον Toupius, Emend. in Suid. et Hesych. Vol. IV, pag. 378, legendum suasit: καλούμενον, quam conjecturam probavit Matthiaeus de Judic. pag. 230. Sed vulgata lectio bene habet, estque κάλλιον ea significatione accipiendum, quam docet Lex. rhetor. pag. 270: Κάλλιον, λυπρὸς ναὸς, ἐξ αὐτοσχεδίου γενόμενος. Id etiam Schneiderus judicat, Lex. Gr. II, p. 961, judicabuntque omnes, qui meminerint idem illud Metichium dicasterium

ab aliis Μητίχου (Μητιόχου) τέμενος vocari, velut ab Hesychio h. v. et auct. Lex. rhetor. pag. 303 *). Erat igitur haud dubie templum in quo judicia haberi solebant, aut conditum a Metiocho quodam architecto, quod vult Julius Pollux, aut, si orator fuerit ille Metiochus, ejus consilio sive exstructum sive judiciis habendis destinatum, in qua sententia nonnullos fuisse apparet e Lex. rhetor. p. 309: Τέμενος Μητιόχου' δικαστήριον, ὀνομασθὲν ἀπὸ Μητιόχου ἀρχιτέκτονος ἢ ῥήτορος τῶν τὰ βέλτιστα συμβουλευσάντων. Et sane Metiochi oratoris meminit etiam Plutarch. praecept. reipubl. gerend., cap. 15. Afferuntur ibi e comico poeta nescio quo hi versus:

> Μητίοχος μὲν (inser. νῦν aut γάρ) στρατηγεῖ,
> Μητίοχος δὲ τὰς ὁδούς,
> Μητίοχος δ' ἄρτους ἐποπτᾷ **), Μητίοχος δὲ
> τἄλφιτα,

---

*) His jamdudum scriptis, eandem hanc et de Μητιόχου et de Καλλίου nomine sententiam a Bastio probatam vidi, Epist. crit. p. 158 sq.

**) Reisk. pro ἐποπτᾷ, quod ad τὰς ὁδούς trahi non potest, corrigit ἐποπτεῖ, quod verbum nusquam, ni fallor, invenitur. Mihi omnia sana videntur, modo ista duo hemistichia: Μητ. δὲ τὰς ὁδούς et Μητ. δὲ τἄλφιτα locum inter se commutent. Ἐποπτᾷ haud dubie a poeta scriptum est ridiculi causa pro eo, quod exspectes, ἐποπτεύει. Ceterum designantur illis verbis ὁδοποιῶν et σιτοφυλάκων munera, de quibus vid. Böckh. de oecon. Ath. I, p. 185 et 91.

Μητίοχος δὲ πάντα ποιεῖται, Μητίοχος δ' οἰ-
μώζεται.

Addit autem Plutarchus: Τῶν Περικλέους οὗτος
εἷς ἦν ἑταίρων, τῇ δι' ἐκεῖνον, ὡς ἔοικε, δυνάμει
χρώμενος ἐπιφθόνως καὶ κατακόρως. — Ceterum
utar hac occasione ad sanandum locum mutilatum
Lex. rhetor. pag. 269 extr. et 270. Leguntur
ibi haecce: Κάλλιον δικαστήριον Ἀθήνησιν
οὕτω καλούμενον ἀπὸ τοῦ καλλύνειν καὶ κοσμεῖν
καὶ λαμπρύνειν. Existimarit aliquis Grammaticum
nostrum nomen Κάλλιον a verbo καλλύνειν
derivare voluisse. Sed quae sequuntur manifesto
ostendunt ante haec verba: ἀπὸ τοῦ καλλύνειν,
festi alicujus mentionem factam fuisse. Ait enim:
Ἄγραυλος γὰρ ἱέρεια πρώτη γενομένη τοὺς θεοὺς
ἐκόσμησε. Πλυντήρια δὲ καλεῖται διὰ τὸ μετὰ τὸν
θάνατον τῆς Ἀγραύλου ἐνὸς ἐνιαυτοῦ μὴ πλυνθῆναι
τὰς ἱερὰς ἐσθῆτας. Rescribendum itaque:
Καλλυντήρια, ἑορτὴ Ἀθήνησιν, οὕτω καλουμένη ἀπὸ
τοῦ καλλύνειν κτλ. Apparet quam facile librarius
errare potuerit. Καλλυντήρια autem et Πλυντήρια
festa notissima sunt. Vid. Meurs. Graec. fer.
hh. vv. et Corsini Fast. Att. Diss. XIII.

Postremum a Polluce dicasterium nominatur τὸ ἐπὶ Λύκῳ, h. e. ad Lyci fanum. Erat autem hic Lycus vetus heros Atticus, de cujus historia conferendi sunt Hemsterhus. ad Aristoph. Plut. v. 627 et Heynius ad Apollodor. pag. 627. Ab hoc Pausanias I, c. 19 Lyceum illud notissimum nominatum esse tradit, quamquam mox id Apollini Lycio sacrum crediderint. Verisimile tamen est etiam posteris temporibus Lyci fanum hoc loco permansisse, in

ejusque vicinia dicasterium illud fuisse, de quo Pollux loquitur. Illud certe a compluribus Grammaticis traditur, antiquitus in Lyceo jus dictum esse a Polemarcho. Vid. Suid. in ἄρχων, auctor συναγωγ. λέξ. χρησ. in Bekk. Anecd. I, pag. 449. et Hesych. in Ἐπιλύκιον, quo nomine illud tribunal fuisse videtur, nisi forte rescribi ἐπὶ Λύκῳ. Quidni igitur postea quoque judicia ibi habita esse credamus? Attamen Hudtwalckerus, de arbitr. pag. 14, illud ἐπὶ Λύκῳ dicasterium unquam fuisse negat, ratione, ut mihi videtur, non satis firma usus. Nam quod dicit ante pleraque aut praecipua saltem Athenarum dicasteria Lyci herois vel statuas vel sacella (ἡρῷα) posita fuisse, non equidem id nego, sed non intelligo, cur propterea unum ex his dicasteriis peculiari nomine τὸ ἐπὶ Λύκῳ dici non potuerit. Erraverit Pollux in eo, quod ante hoc unum dicasterium Lyci sacellum fuisse credidit, id quod verba ejus ostendere videntur: καὶ ἥρως δὲ ἵδρυται αὐτόθι ἔχων τοῦ θηρίου τὴν μορφήν: erraverit etiam in eo, quod huc tantum eos convenisse putavit, qui judices corrumpere conarentur. Num propterea ipsum illud dicasterium ne fuisse quidem credamus? Mihi quidem non minus peccare videntur, qui parum, quam qui nimium credunt.

Praeter haec, quae a Polluce enumerantur, dicasteria alia nulla Athenis fuisse, vel ipsius verba nos credere vetant, quum satis diserte indicet se nonnisi de nobilioribus dicturum. Ex iis autem, quae omisit, multum esse, quod ignoremus, haud facile quisquam sibi persua-

debit. Illud potius crediderim, non pauca esse, quorum nulla notitia ad nos pervenerit. Sed quorum apud veteres nomina exstant, haec sunt. Primum τὸ Καινόν, apud Aristoph. Vesp. v. 120:

– ἐδίκαζεν εἰς τὸ Καινὸν ἐμπεσών.

Porro Odeum, apud eumdem ejusdem fabulae v. 1104. (1109 Br.) Atque hujus etiam Demosthenes meminit, sive quis alius pro auctore orationis in Neaeram habendus est, pag. 1362, et τὰς σίτου δίκας, sive lites de alimentis repudiatae uxori a marito aut viduae a mariti heredibus praebendis ibi dijudicari oportuisse docet, id quod Pollux VIII, 33, aliique Grammatici certatim repetunt, quos omnes laudare nihil attinet, non magis quam Scholiastae illius inscitiam explodere, qui (ad Aristoph. l. l.) unus omnium rem certissimam ignorat et hyperbolam frigidissimam Aristophani affingit.

Etiam Ardettus, de quo supra §. II. dictum est, dicasterium vocatur a Polluce VIII, 122 ὤμνυον δὲ ἐν Ἀρδήττῳ δικαστηρίῳ. Sed quum reliqui omnes Grammatici, quotquot hujus loci mentionem faciunt, de judiciis ibi habitis taceant, lapsum esse Pollucem Meursius judicat. Equidem rem in medio relinquere malo, quam cum Kuhnio legere: ὤμνυον δ' ἐν Ἀρδ. δικαστήρια, quod ne graecum quidem est. Debebat saltem τὰ δικαστήρια scribi.

Duo alia dicasteria Pausanias nominat, Βατραχιοῦν et Φοινικιοῦν a colore dicta, I, cap. 28. Sed est hic locus paullo obscurior, quamobrem

totum adscribendum duxi: Τὸν μὲν οὖν καλούμενον Παράβυστον καὶ Τρίγωνον (leg.: τὸ — καλούμ.; quod dictum est pro τὰ καλούμ., non sine exemplo) τὸ μὲν ἐν ἀφανεῖ πόλεως ὂν, — τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ σχήματος ἔχει τὰ ὀνόματα. Βατραχιοῦν δὲ καὶ Φοινικιοῦν ἀπὸ χρωμάτων. Ambigi possit, num quae dicebantur Parabystum et Trigonum, eadem etiam Βατραχιοῦν et Φοινικιοῦν dicta velit, a coloribus, an vero haec ab illis diversa fuerint. Illam explicationem amicus quidam potiorem judicavit propter omissum ante Βατρ. et Φοινικ. articulum. Mihi contra videtur. Haud raro enim Pausanias articulum omittere solet, etiam ubi maxime necessarius videri possit; et si Parabystum et Trigonum etiam aliis nominibus vocata essent, permirum sane esset haec a nemine eorum omnium, qui de istis dicasteriis loquuntur, commemorari.

Etiam in Theseï templo judicia haberi solita legimus apud Etymologum (v. Θησεῖον), haud sane gravem auctorem, in hoc praesertim rerum genere. Quodsi quis huic soli fidem habere nolit, facile feram. Ceteri enim nihil ejusmodi tradunt, nisi quis huc trahendum putet Schol. ad Aristoph. Ecclesiaz. c. 681. Ibi enim quum dicat Praxagora:

> .... καὶ κηρύξει τοὺς ἐκ τοῦ Βῆτ' ἐπὶ τὴν στοὰν ἀκολουθεῖν
> τὴν Βασίλειον δειπνήσοντας, τοὺς Θῆτ' ἐς τὴν παρὰ ταύτην,
> τοὺς δ' ἐκ τοῦ Κάππ' ἐς τὴν στοὰν χωρεῖν τὴν ἀλφιτόπωλιν,

Scholiastes τὸ Θησεῖον designari arbitratur, quasi

vero non satis manifesto de porticu aliqua sermo sit. Sed huic neque habuit quisquam fidem, neque, ut opinor, habebit. Ceterum mihi ex eo, quod ad sortitionem judiciorum Aristophanes *h. l.* alludit, nequaquam consequi videtur, non alia ab eo loca nominari, quam in quibus judicia haberi consuerint. Neque igitur, si quis cum Meursio pro Theséo porticum illam, quae Thracum dicebatur, designari putet, quod sane verum arbitror, propterea in hac judicia habita esse contendam, non magis quam in porticu farinaria. Nam in regia quidem, cujus item mentio fit, jus dictum esse ab Archonte secundo seu Rege vulgo notum est (Pausan. Attic. c. 2, 1); quamquam utrum Heliastae quoque judices ibi sederint, an soli Areopagitae, nescire me fateor. Conf. Schedii Dissert. de Areopag. c. 6, § 1. Neque magis scio, quodnam fuerit dicasterium πρὸς τοῖς τείχοις, cujus apud Aristophanem mentio fit, Vesp. v. 1109; quamquam hoc ipsum nonnulli pro Thesei templo habuerunt (Hauptmann. Forum. Attic. ab Andocide propos. in Reisk. orr. gr. VIII, pag. 601,) quoniam ex quatuor, quae Athenis erant, Theséis unum ad longos muros situm erat. — Aliquot dicasteria in via quae dicebatur τῶν Ἑρμογλύφων fuisse apparet e Plutarch. de Genio Socr. c. 10: πορευομένοις δ' αὐτοῖς διὰ τῶν Ἑρμογλύφων (ita leg. cum Reisk. pro ἑρμογλυφιῶν.) παρὰ τὰ δικαστήρια σύες ἀπαντῶσιν ἀθρόοι κτλ. Sed haec fortassis ex iis sunt, quorum nomina supra cognovimus.

Ceterum non in urbe solum sed etiam in Piraeeo jus dictum esse Casaubonus et Duckerus

arbitrantur, ad Aristoph. Equitt. v. 979. Id ego ita verum esse existimo, si de minoribus inter emtores ac venditores controversiis levioribusque delictis in foro rerum venalium et in portu commissis accipias, de quibus magistratus ipsi, non adhibito judicum consilio, jus dicere solebant. Sedebant autem in Piraeeo plures magistratus, inter quos Agoranomi quinque totidemque Astynomi, porro curatores emporii, Sitophylaces aliique fortassis plures, quos jurisdictionem aliquam habuisse dubitari vix potest *). Sed majores causas, tum publicas, veluti *φάσεις*, tum privatas, de contractibus negotiatorum, quae ad Heliastici judicii cognitionem pertinebant, in Piraeeo, non in urbe, dijudicatas esse, nullo testimonio probari potest. Nam illud quidem non dubito, quin Aristophanes illo, quem indicavi, loco aliter interpretandus sit, atque a Scholiastis, Casaubono et Duckero factum est. Verba ejus haec sunt:

> καίτοι πρεσβυτέρων τινῶν
> οἵων ἀργαλεωτάτων
> ἐν τῷ δείγματι τῶν δικῶν
> ἤκουσ' ἀντιλεγόντων κτλ.

E Scholiastis alter, postquam explicuit, quid esset τὸ δεῖγμα, locus nimirum in Piraeeo, ubi mercium vendendarum specimina proponi moris esset, τὸ δὲ τῶν δικῶν, ait, προσέθηκεν,

---

*) De Agoranomis quidem certa res est ex Aristoph. Vesp. v. 1397, et de curatoribus emporii ex orat. in Theocrin. p. 1324.

ἵνα διαβάλλῃ τὸ φιλόδικον τῶν Ἀθηναίων. Alter brevius: ἐν τῷ Πειραιεῖ, ὅπου δικάζουσιν. Similiter Casaubonus: „in Digmate, ubi convenire solent mercatores aliique otiosi homines, et ubi lites saepe disceptantur.“ Eadem fere Duckerus habet. Mihi autem illud δεῖγμα τῶν δικῶν omnino non in Piraeeo quaerendum esse videtur. Nam primum, etiamsi maxime in Piraeeo judicia habita sint, tamen id non in Digmate factum esse credam, inter maximam mercatorum emtorumque, bajulorum, praeconum atque aliorum id genus hominum turbam; dein δεῖγμα τῶν δικῶν nihil aliud significare potest, nisi locum aliquem, ubi δικῶν quasi quaedam specimina, sicut mercium in illo Piraeensi, proponuntur. Atque is locus, ni fallor, erat forum urbanum, ubi actionum, quum publicarum, tum, ut videtur, etiam privatarum, quae apud quemque magistratum institutae erant, tituli aut summaria tabulis inscripta proponebantur aut ante Eponymorum statuas aut pro tribunalium foribus *). Erant autem urbanorum magistratuum, si non omnium, at plerorumque certe tribunalia in foro.

Vix autem operae pretium est refutare errorem Hauptmanni, inter dicasteria etiam Eleusinium templum numerantis. Nam quem testem citat, Andocidem de Myster. pag. 55 R.,

---

*) Cf. de hoc more Demosth. in Mid. p. 548. Isocr. de permut. p. 109, ed. *Orell.* Or. in Theocrin. p. 1324. Liban. in Apolog. Socrat. ap. Herald. Animadvers. p. 555.

eum nihil ejusmodi teſtari attentus lector facile intelliget. Loquitur enim ibi non de judicum conſeſſu, ſed de Senatu, poſtridie Myſteriorum in Eleuſinio congregato; ad quem Senatum etiamſi accuſationes nonnunquam de delictis per Eleuſinia commiſſis deferebantur, non tamen propterea templum illud dicaſterii loco haberi poteſt, non magis quam Bacchi theatrum, in quo et ipſo, Demoſthenis quidem aetate, poſt Eleuſinia, Dionyſia et alia quaedam feſta querelae (προβολαί) de ejusmodi delictis ad populum ibi congregatum deferri ſolebant. Sed haec jam alio loco a me expoſita ſunt, de comitiis Athen. L. II, c. 5, p. 234 ſqq., quamobrem hic plura addere non opus eſt. Neque in aliis Hauptmanni et aliorum erroribus refellendis diutius immorari libet, ne longiorem ipſo libello appendioem faciam.

## CORRIGENDUM.

Pag. 4 not. l. 3. Accuratius ſcribere debui: prope eum locum, ubi poſt ab Herode Attico ſtadium Panathenaicum aedificatum eſt.

GRYPHISWALDIAE,

TYPIS F. W. KUNIKE, REG. ACAD. TYPOGR.

Ga 110.901
Dissertatio de sortitione judicum a
006900575
Widener Library
3 2044 085 254 084